

Drámajáték és jogvédelem

Előd Nóra

Örvedetesen nő a (különböző szinteken) képzett drámapedagógusok tábora. Ezzel párhuzamosan örvedetesen növekvő számban válnak közkinccsé a drámatanárok által tervezett drámaórák: közkézen forognak vázlat formájában, olvashatók a szaksajtójában, egy részük megtekinthető videókazettán (vizsgaórák, illetve különböző továbbképzések keretében tartott bemutató foglalkozásokról készült felvételek), ezeken a tanfolyamokon oktatási céllal, mintaként is meg-megjelennek. Ezért szükségesnek látszik beszélni a drámaóra mint szellemi termék szerzői jogvédelméről.

Először szólnánk a játékokról. A játék (dramatikus gyakorlat) a szerzőség szempontjából sajátos kategória, afféle átmenet a népköltés és a műköltészet között. Némelyik auktorizált (névhez kötött), de nem biztos, hogy a szerző és a publikáló azonos személy: a játékgyűjtemények összeállítói maguk sem mindig tudják, kitől ered a játék, amelyet leírnak. A műfaj sajátossága, hogy a gyakorlatban terjed, s közben – az átvevő aktuális pedagógiai céljainak megfelelően – módosul: különféle válfajai jönnek létre, új címe születik; aki ezt veszi át, maga is módosít rajta, és a leglelkiesmeretesebb alkalmazó is nehezen tudná megnevezni a forrást, amelyből merített. Ezzel együtt is: jó lenne, ha a drámajáték-vezetők, alkalmazók ismernék a szakirodalmat (itt persze nem az egész, igen gazdag és gyors ütemben gyarapodó játékkönyv-arszenálra gondolunk, hanem csak a drámajáték-szakirodalomra) és alkalomadtán utalnának (persze nem a gyerekekkel való játék során) a leírás lelőhelyére. A pedagógusok képzésével foglalkozó oktatók általában tartják magukat ehhez az íratlan szabályhoz.

Komolyabb kérdés a drámaóra-terv. A konvenciók száma véges – mindnyájan azonos panelekből építkezünk. Az is nyilvánvaló, hogy egy-egy látott drámaóra – továbbképzéseken, műhelyprogramok keretében, tanfolyamokon, vizsgákon elég sok a bemutató – „aha”-élményű nyomot hagy(hat) a nézőkben, és amikor valaki drámaórát tervez, szívesen használ olyan elemeket, amelyek működőképességéről, hatékonyságáról mások munkájában már meggyőződhetett. Olykor tudjuk, kinél láttuk, kitől tanultuk az alkalmazott formát, olykor nem is vagyunk ennek tudatában – az emlék elhalványult, vagy az „idézet” formai elem már annyi átalakuláson ment keresztül, hogy nem annyira átvételről, mint inkább ötletkölcsonzésről, egy valahol már látott részlet más összefüggésekbe való kreatív beépítéséről van szó. Egy idő után a legtöbb drámatanárból kialakul a tapasztalat, hogy milyen típusú témához/problémához milyen formai megoldások a legcélravezetőbbek. A sok-sok drámaóra-vázlatot (és vizsgaórát) látott tanfolyamvezetők a megmondhatóit, mennyi részletmegoldás köszön vissza a különböző drámaóratervekben – olykor egészen különböző témákban, de olykor azonos témában, azonos ponton, azonos szerkezetben és formában, anélkül, hogy alkotóik összebeszéltek volna (gyakran nem is ismerik egymást). Ezzel többnyire nincs is baj. Bár az igazán etikus eljárás itt is az, ha (persze itt sem a gyerekekkel való munkában és nem is a drámaóra vázlatában, de a szóbeli oktató-gyakorló munka során) említésre kerül az ötletgazda neve – már amennyiben ez lehetséges.

Probléma – mind szakmai, mind etikai vonatkozásban – akkor van, ha valaki egy látott/olvasott drámaórát egy-az-egyben lemásol. Természetesen ezt is szabad. Ahogy egy színpadi drámát különböző társulatok különböző céllal-tartalommal és üzenettel képesek előadni, úgy (illetve annál azért kissé problematikusabban, mert nagyon tudatos adaptálásra van szükség!) egy vonzó drámaóra-tervezetet (akár a „nagyokét”, az atyamesterekét) kedve támadhat kipróbálni bármelyik drámatanárnak. Itt azonban már valóban szerzői jogról lehet beszélni. A drámaóra-tervezet önálló szellemi termék. Megengedhetetlen, hogy valaki közönség előtt (tehát bemutató-helyzetben) úgy játssza el gyerekekkel valakinek a kölcsönzött óratervét, hogy a szerzőt megnevezetlenül hagyja. Még megengedhetlenebb (ha ez a jelző egyáltalán fokozható) ilyen óraterv sajátként való publikálása, különösen ha a jóhiszemű szerző maga adta közönsége kezébe óravázlatát, tehát az átvevőnek még a megfogalmazással sem kell bajlódnia. Az ilyen eljárás sem Kiskunbögögyén, sem Aradon nem menthető.

Ami a tanfolyamokon élőben vagy videón látott órák „otthon”, gyerekekkel való kipróbálását illeti, ez csak akkor aggályos – mondjuk ki: etikátlan és elfogadhatatlan, – ha valaki vizsgára jelentkezik ilyen foglalkozással.

Bizonyára vannak a tanítási dráma alkalmazásának egyéb jogi-etikai vonatkozásai is, de most ennyi látott időszakról megemlítenénk.

